

Zásady přepisu cizích slov do japonštiny

Pro přepis cizích slov (jmen, názvů apod.) do japonštiny se až na specifické případy využívá *katakana*. Princip spočívá v převedení cizího slova do „zvukové“ podoby, která vychází z fonologického systému japonštiny, a následném zápisu této fonologické podoby japonským písmem. Mohou se však vyskytnout výjimky, tedy zápis i takových fonémů, která japonština neobsahuje, a japonští mluvčí je vnímají pouze „virtuálně“ (mají povědomí o existenci určitého fonému či skupiny fonémů v cizím jazyce).

Při transkripci cizích slov vycházíme vždy z původní fonetické (tj. zvukové) podoby daného slova ve zdrojovém jazyce, nikdy pouze z písemného zápisu. Prioritu má tedy to, jak se cizí slovo ve zdrojovém jazyce vyslovuje, ne jak se zapisuje. V mnoha případech např. toponym se za zdrojový jazyk bere angličtina (vychází se z anglického názvu, např. Káhira = カイロ, Finsko = フィンランド apod.). Při převádění vlastních jmen apod. tato slova před samotnou transkripcí nikdy nepřekládáme do jiného jazyka (např. české jméno „Pavel“ nepřevádíme do anglické verze „Paul“, ale přepisujeme vždy přímo z češtiny → パヴェル). Při transkripci osobních jmen ze západních jazyků taktéž standardně dodržujeme na Západě běžnější řazení „rodné (křestní) jméno – příjmení“.

Níže popsaná pravidla mají za cíl představit nejen zásady přepisu cizích slov do japonštiny, ale vztahují se i na formální stránku procesů přejímání západního lexika do japonštiny.

Stručný výčet transkripčních pravidel:

- **Krátká samohláska nebo zdvojená souhláska:** Pro zachování krátké výslovnosti se vkládá symbol pro *sokuon* (tj. malý znak pro slabiku „cu“):

Př.: *cut* = カット *book* = ブック Gogh (van Gogh) = ゴッホ

- **Dlouhá samohláska:** Pro označení dlouhé samohlásky se využívá vodorovná (případně svislá, dle způsobu psaní) čárka (japonsky tzv. *čóonpu*, případně *onbiki* či též *bóbiki*):

Př.: *curtain* = カーテン *loan* = ローン *turn* = ターン

- Shluky souhlásek se rozepisují do jednotlivých slabik:

Př.: *press* = プレス *milk* = ミルク Strážnice = ストラージュニツェ

- Z koncové souhlásky (v uzavřených slabikách na konci slov) se stává slabika:

Př.: *bus* = バス *lens* = レンズ *night* = ナイト

- Při převodu samostatné souhlásky na slabiku se volí taková japonská slabika, která obsahuje danou souhlásku (případně souhlásku foneticky nejbližší) a pokud možno co nejméně příznakovou samohlásku (nejčastěji /u/ nebo /i/):

Př. (čeština): -b- = ブ -g- = グ -r- = ル -s- = ス -š- = シュ

- V některých případech může být pro samostatnou souhlásku použito slabiky se samohláskou /o/, následuje-li slabika se samohláskou /o/ (slabika na pozici samostatné souhlásky svojí samohláskou reflektuje samohlásku následující slabiky¹):

Př.: Lhota = ロホタ

- Pro převod samostatných souhlásek [d] a [t] se používají slabiky se samohláskou /o/:

Př.: *bed* = ベット *hit* = ヒット

- Běžně se užívá spřežkového užití *kany* pro transkripci slabik, které japonská fonologie neobsahuje. Spřežky se tvoří připojením malého znaku *katakany* pro samohlásku k základnímu znaku, jenž obsahuje žádoucí souhlásku:

Př. (čeština): -še- = シェ -ty- = ティ -ca- = ツァ -du- = ドゥ

- Pro přepis hlásky [f] se dříve využívaly především znaky řady „ha“. Využívá se však i novější způsob pomocí spřežek odvozených od znaku フ:

Př.: *megaphone* = メガホン *California* = カリフォルニア

- Pro přepis českého /h/ se používá znaků řady „ha“, včetně znaku フ. Pro zápis /h/ před jinou souhláskou existuje vícero možností:

Př.: Hluboká = フルボカー Hradec = フラデツ、ホラデツ、ハラデツ

- Pro přepis českého „ch“ (či např. jeho ruské obdoby) se používá znaků řady „ha“:

Př.: *Cheb* = ヘブ *Tachov* = タホフ *Jáchymov* = ヤーヒモフ

Chabarovsk = ハバロフスク

¹ Tento princip někdy bývá označován jako „vokální harmonie“.

- Pro přepis českého [j] se používá znaků řady „ja“ a znaku イ. Slabika „je“ se většinou zapisuje jako イエ (méně často jako spřežka イエ). Následuje-li za [j] samohláska [i], splývá tato sekvence v přepisu v イ:

Př.: Jirka = イルカ Jičín = イチーン Yemen = イエメン

Yeats = イエイツ

- Pro přepis hlásky [l] se používá znaků řady „ra“:

Př.: *belt* = ベルト *pool* = プール

- Pro zápis hlásky [m] se používá znaků řady „ma“ a znaku ム (dle příslušného fonologického kontextu):

Př.: Krumlov = クルムロフ Kampa = カンパ

- Anglické /r/ se přepisuje buď prodloužením samohlásky nebo přidáním znaku pro samohláskovou móru /a/, tj. ア:

Př.: *bar* = バー *door* = ドア *floor* = フロア

- Pro přepis českého /ř/ existuje dvojí způsob:

- a) starší – rozkládání na ル + ジ (případně spřežky ジャ, ジェ apod.):

Př.: Jiří = イルジー Dvořák = ドボルジャーク

- b) novější – transkripce pomocí znaku ジ (případně jeho spřežek):

Př.: Jiří = イジー Říp = ジープ Přerov = プジェロフ

- Slabika „si“ se přepisuje buď znakem シ nebo spřežkou スイ:

Př.: *penicilin* = ペニシリン *classic* = クラシック Sivas = スイヴァス

- Pro přepis českého [t] se používá buď znaku チ (případně od něj odvozených spřežek) nebo se přepisuje jako [t]:

Př.: Martin = マルチン、マルティン Konopiště = コノピシュチェ

Prostějov = プロスチェヨフ、プロステヨフ

Podobný princip je uplatňován při transkripci jiných českých palatalizovaných hlásek ([ň], [d'], grafém <ě> atd.).

- Pro přepis souhlásky [v] existuje dvojí způsob:

- a) starší – použití znaků řady „ba“:

Př.: *vinyl* = ビニール *violin* = バイオリン

- b) novější – pomocí spřežek odvozených od znaku ヴ:

Př.: *Nováková* = ノヴァーコヴァー *Budějovice* = ブテヨヴィツェ

Vzhledem k absenci fonému /v/ v současné japonštině se (především při transkripci jen na základě poslechu) mnoho rodilých Japonců drží způsobu a). Způsob b) předpokládá povědomí o fonému /v/ ve zdrojovém jazyce a lze jej považovat za příklad zobrazení „virtuálního fonému“.

S ohledem na výslovnost (devokalizaci) se české /v/ na konci slov (zejména vlastních jmen a toponym) přepisuje znakem フ.

- Pro přepis grafému <x> se užívá spojení znaku キ (výjimečně též ク) s vhodným znakem řady „sa“:

Př.: *expert* = エキスパート *epoxide* = エポキシト

- Anglické „th“ se jako neznělé přepisuje znaky řady „sa“, jako znělé se přepisuje znaky řady „za“:

Př.: *bathroom* = バスルーム *feather* = フェザー

- Široké anglické „e“ ([æ]) se přepisuje znakem pro slabiku obsahující samohlásku /a/:

Př.: *bag* = バッグ *ham* = ハム

- Anglická hláska /w/ se přepisuje pomocí znaku ウ a od něj odvozených spřežek. Pouze pro slabiku „wa“ se užívá znakem ワ:

Př.: *one-way* = ワンウエー *mineral water* = ミネラルウォーター

- Diftong /ei/ se obvykle přepisuje pomocí znaku se samohláskou /e/ prodlouženou pomocí čóonpu:

Př.: *rate* = レート *parade* = パレード

- Anglická slabika zapisovaná jako „ca“ se přepisuje buď pomocí spřežky キャ (obzvláště ve slovech přejímaných dříve), případně pomocí znaku カ (především u nověji přejatých slov):

Př.: *camp* = キャンプ *campaign* = キャンペーン *camera* = カメラ

- Anglická koncovka „-ing“ se standardně přepisuje jako *-ingu*:

Př.: *dancing* = ダンシング *boxing* = ボクシング

- Francouzské nehlasné „e“ se v japonštině realizuje skrze slabiku, která obsahuje samohlásku /u/. Francouzské slabiky s nosovkami zapisovanými „an“ a „en“ jsou realizovány skrze slabiku, která obsahuje samohlásku /a/ a následné připojení znaku ン:

Př.: *ensemble* = アンサンブル *Michelin* = ミシュラン

Existují četné výjimky v transkripci cizích slov. Jednak tam, kde se jedná o slova přejímaná na samém počátku infiltrace cizích slov² do japonštiny, a dodnes se hojně užívají (např. *shirt* = シャツ; *Deutsch* = ドイツ apod.). Další skupinu výjimek pak tvoří slova, jejichž určitý způsob transkripce je již pevně zaužíván (např. příjmení skladatele Antonína Dvořáka se standardně přepisuje ドボルザーク, přestože běžně lze jméno Dvořák přepsat např. ドヴォジャーク. Podobně anglické slovo *jelly* se v japonštině ustálilo ve tvaru ゼリー. Jiným příkladem je jméno českého fotbalisty Nedvěda přepisované jako ネドベド či jméno malíře Alfonse Muchy – ミューシャ.

Přepisuje-li se víceslovný název nebo jméno, které obsahuje jak rodné (křestní) jméno tak i příjmení, oddělují se jednotlivá slova mezi sebou většinou pomocí speciálního znaménka, tzv. *nakaguro* (též *nakapocu* či *nakaten*):

Př.: *dry cleaning* = ドライ・クリーニング

tape recorder = テープ・レコーダー

² Jsou zde pochopitelně myšlena slova ze západních jazyků (ne např. sinojaponské výrazy *kango*).

Leoš Janáček = レオシュ・ヤナーチェク

Charles de Gaulle = シャルル・ド・ゴール

Příliš dlouhá přepisovaná slova či slovní spojení se při přejímce do japonštiny často zkracují, obzvláště tehdy, jedná-li se o slova často používaná:

Př.: *platform* = プラットホーム → ホーム

demonstration = デモンストレーション → デモ

inflation = インフレーション → インフレ

permanent wave = パーマネントウエーブ → パーマ

Cizí slova přepsaná *katakanaou* do japonštiny se mohou kombinovat se sinojaponskými slovotvornými prvky:

Př.: čeština = チェコ語

Francouz = フランス人

Planckova teorie = プランク説 gotický = ゴシック式

Je třeba mít na paměti, že při transkripci cizích slov do japonštiny dochází nezhledka ke vzniku homonymních výrazů:

Př.: バルブ = *valve / bulb*

ナイト = *night / knight*

バス = *bus / bath*

トラック = *truck / track*

Také je třeba důsledně rozlišovat fonologicky podobné, leč významově odlišné výrazy:

Př.: バレー = *volley(ball)* (odbíjená)

vs.

ボレー = *volley* (sportovní úder)

ロケット = *rocket* (vesmírná raketa)

vs.

ラケット = *racket* (sportovní raketa)

Existují i případy, kdy významově blízká slova mají vlivem odlišného původu různý zápis:

Př.: コップ = *kop* ('hrnek', z holandštiny) vs. カップ = *cup* ('pohár', z angl.)

Navzdory poměrně obsáhlému souboru pravidel pro transkripci cizích slov do japonštiny je však nutno poznamenat, že v praxi jsou tato pravidla značně volná a v mnoha případech neexistuje výlučně jediný exaktní způsob, jak určité cizí slovo do japonštiny přepsat. Oficiální pravidla existují v podobě vyhlášky 『外来語の表記』 z 28. června 1991 ([link](#)).

Soubor výše popsaných pravidel lze produktivně aplikovat při zápisu cizích výrazů (především vlastních jmen a toponym), které nejsou součástí japonského lexika³. Zápis tzv. *jógo* či *gairaigo* (japonského lexika cizího původu, v drtivé většině ze západních jazyků) je v japonštině ve většině případů exaktně (standardně) určen. *Jógo/gairaigo* tedy nelze produktivně tvořit libovolnou transkripcí cizího výrazu.

Vyhotoveno s využitím skripta *Úvod do čínského, japonského a korejského písma* (Vochala Jaromír a kol., Univerzita Karlova, Praha, 1988) a slovníků 『日本語大事典』 (Kódanša, Tokio, 1989) a 『日本語学キーワード事典』 (Koike, Seidži a kol., Asakura šoten, Tokio, 1997).

³ Pro tato slova se v japonštině nejčastěji používá označení *gai kokugo*.